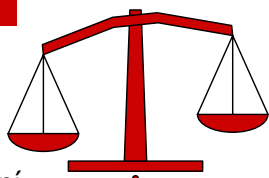

Acidobazická rovnováha

- Základní fakta – opakování
- Regulace A-B rovnováhy
- Patofyziologie nejvýznamnějších poruch

Kyseliny vs. báze

□ definice: Bronsted-Lowry (1923)

□ normální A:B poměr ~ 1:20

Kyselina: H⁺ donor
Báze: H⁺ akceptor

- síla je definována jako tendence odevzdat (popř. přijmout) hydrogenový iont do (z) rozpustidla (tj. vody v biologických systémech)

pH

□ pH je nepřímým ukazatelem [H⁺]

$$\text{pH} = -\log [\text{H}^+]$$

☛ CAVE! Hydrogenové ionty (tj. protony) neexistují v roztoku volně ale jsou vázány s okolními molekulami vody vodíkovými vazbami (H₃O⁺)

- ↑[H⁺] o faktor 2 způsobuje ↓ pH o 0.3

pH 7.40 ~ 40 nmol/l
pH 7.00 ~ 100 nmol/l
pH 7.36 ~ 44 nmol/l
pH 7.44 ~ 36 nmol/l

□ neutrální vs. normální pH plazmy

- pH 7.4 (7.36-7.44) → normální
- pH 7.0 → neutrální ale fatální!!!

Proč je pH tak důležité ?

□ [H⁺] v nmol/l, [K⁺, Na⁺, Cl⁻, HCO₃⁻] v mmol/l; přesto je [H⁺] zásadní:

- pH má efekt na **funkci proteinů**
  - ☛ vodíkové vazby = 3-D struktura = funkce
- všechny známé **nízkomolekulární** a ve **vodě rozpustné** sloučeniny jsou téměř kompletně **ionizovány** při neutrálním pH
  - ☛ pH-dependentní ionizace (tj. náboj) slouží jako účinný mechanismus **intracelulárního zadržení** ionizovaných látek v cytoplazmě a organelách
- **výjimky:**
  - makromolekuly (proteiny)
    - ☛ většinou nesou náboj, zadrženy díky velikosti nebo hydrofobicitě
  - lipidy
    - ☛ ty které zůstávají intracelulárně jsou vázány na proteiny
  - odpadní produkty
    - ☛ je cílem se jich zbavit

Nejdůležitější pH je intracelulární

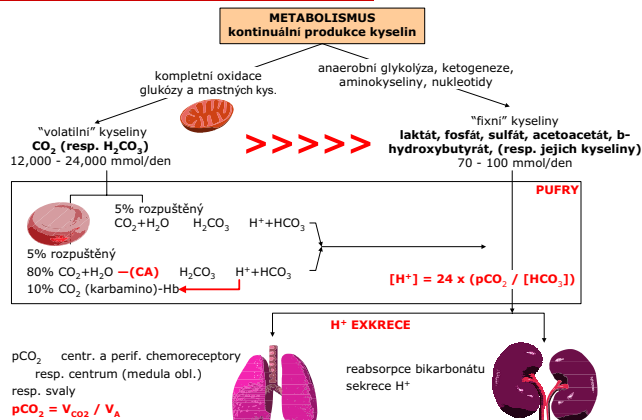
□ intracelulární pH je udržováno zhruba **neutrální** (~6.8 při 37°C) protože toto je pH při kterém jsou intermediární metabolity ionizovány a zadrženy v buňce

pN → [H⁺] = [OH⁻]
pN=7.0 při 25°C pro čistou H₂O
pN=6.8 při 37°C intracelulárně

□ extracelulární pH je vyšší o cca 0.5 až 0.6 pH jednotek, což reprezentuje zhruba **4-násobný gradient** usnadňující přestup H⁺ z buňky

- ☛ stabilita intracelulární [H⁺] je zásadní pro metabolismus
- stabilní intracelulární pH je udržováno:
  - pufrováním (chemické, metabolické, sekvestrace v organelách)
  - změnami arteriálního pCO₂
  - únikem fixních kyselin z buňky do extracelulární tekutiny

pH je neustále "narušováno" metabolismem

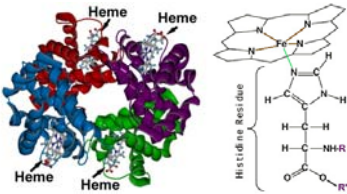

Pufry

- extracelulární
  - kys. uhličitá / bikarbonát (H_2CO_3 / HCO_3^-)
- intracelulární
  - proteiny
  - kys. fosforečná / (di)hydrogenfosfát ($H_3PO_4 / H_2PO_4^- + HPO_4^{2-}$)

Henderson-Hasselbachova rovnice:
 $pH = 6.1 + \log([HCO_3^-] / 0.03 pCO_2)$

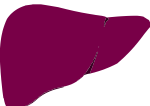
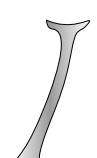
- hemoglobin

Orgány zapojené v regulaci ABR

-
  - v rovnováze s plazmou
  - vysoká pufrovací kapacita
    - hemoglobin – hlavní pufr pro CO_2
-
  - exkrece CO_2 alveolární ventilací: minimálně 12,000 mmol/den
-
  - reabsorpce filtrovaného bikarbonátu: 4,000 až 5,000 mmol/den
  - exkrece fixních kyselin (anion a příslušný H^+): cca 100 mmol/den

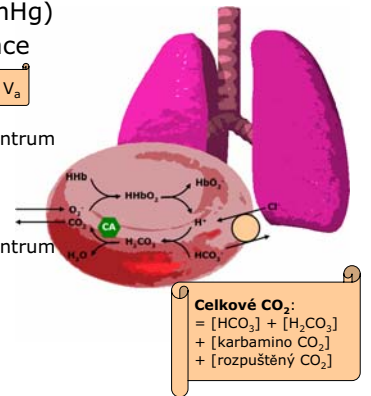
Orgány zapojené v regulaci ABR

-
  - CO_2 produkce kompletní oxidací substrátů
    - 20% celkové denní produkce
  - metabolismus organických kyselin
    - laktát, ketony a aminokyseliny
  - metabolismus amoniaku
    - přeměna NH_4^+ na ureu spotřebovává HCO_3^-
  - produkce plazmatických proteinů
    - zejm. albumin (viz anion gap)
-
  - kostní anorganická matrix = krystaly hydroxyapatitu ($Ca_{10}(PO_4)_6(OH)_2$)
    - příjem H^+ výměnou za Ca^{2+} , Na^+ a K^+
    - při dlouhodobé acidóze (např. urémie, RTA) uvolňování HCO_3^- , CO_3^{2-} a HPO_4^{2-}
      - ☛ resorpce kosti ale součást patogeneze poruchy, ne kompenzační mechanismus ABR!!!

Regulace resp. systémem - CO_2

- změny ve stimulaci respiračního centra pomocí pCO_2 , H^+ (a $pO_2 < 60\text{mmHg}$)
- změna alveolární ventilace
- poruchy
  - acidémie
    - → mozkové respirační centrum
    - → ↑ alveolární ventilace
    - → ↓ CO_2
  - alkémie
    - → mozkové respirační centrum
    - → ↓ alveolární ventilace
    - → ↑ CO_2

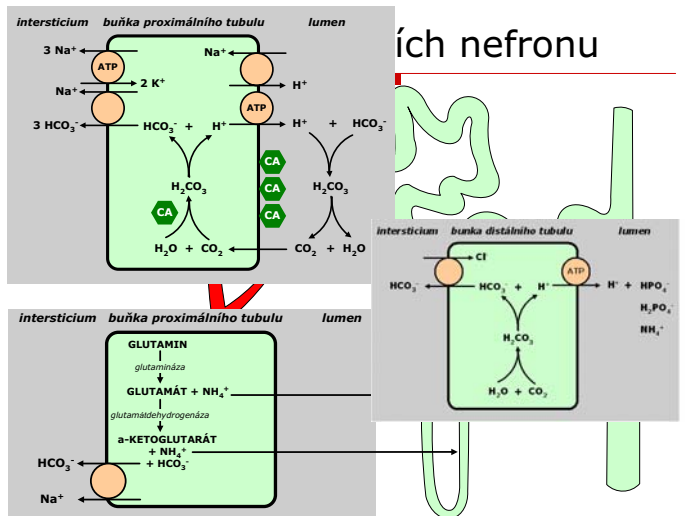
$$p_{aCO_2} = V_{CO_2} / V_a$$

Celkové CO_2 :
 = $[HCO_3^-] + [H_2CO_3]$
 + [karbamino CO_2]
 + [rozpuštěný CO_2]

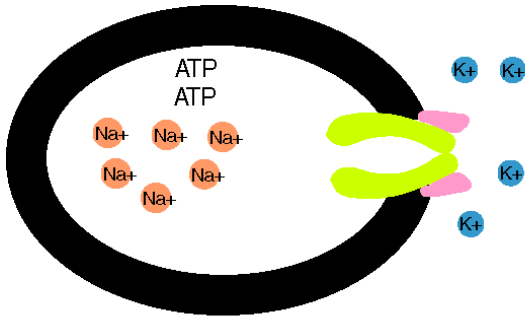
Regulace ledvinami – H^+ & HCO_3^-

- proximální tubulární mechanismy:
  - reabsorpce filtrovaného HCO_3^-
  - produkce NH_4^+
    - z glutaminu v prox. tubulu za současné tvorby HCO_3^-
    - většina recykluje v dřeni ledviny
    - pokud odvedeno krví zpět do oběhu, metabolizace v játrech za vzniku močoviny
- distální tubulární mechanismy:
  - net exkrece H^+
    - normálně 70mmol/den
    - max. 700mmol/den
      - ☛ společně s proximálním tubulem se může exkrece H^+ zvýšit 1000x!!! (↓pH moči 4.5)
  - ↑ "titrovatelné" acidity (TA) = fosfáty
  - obohacení lumenální tekutiny o NH_4^+
  - reabsorpce zbyvajících HCO_3^-

Na⁺/K⁺ ATP-áza

- elektrogenní (poměr 3 Na⁺ : 2 K⁺)
- energie pro sekundárně-aktivní transporty s Na⁺

Hodnocení A-B rovnováhy

	Arteriální krev (interval)		Smišená žilní krev (interval)	
pH	7.40	7.35-7.45	pH	7.33-7.43
[H⁺]	40 nmol/l	36 - 44		
paCO₂	40 mmHg 5.3kPa	35 - 45 5.1 - 5.5	pCO₂	41 - 51
[HCO₃⁻]	25 mmol/l	22 - 26	[HCO₃⁻]	24 - 28
BE	±2		BE	
AG	12 mEq/l	10 - 14		
Saturace	95 %	80 - 95	Saturace	70 - 75
pO₂	95 mmHg	80 - 95	pO₂	35 - 49

Poruchy A-B rovnováhy

- **Acidóza vs. alkalóza:**
  - abnormální stav vedoucí k poklesu resp. vzrůstu arteriálního pH
    - před tím než s uplatní sekundární kompenzační faktory
- **Izolované vs. smíšené A-B poruchy**
- Poruchy jsou definovány podle jejich efektu na pH ECT

Acidemia: arteriální pH < 7.36 (i.e. [H⁺] > 44 nM)
Alkalemia: arteriální pH > 7.44 (i.e. [H⁺] < 36 nM)

- Primární porucha → pufry → kompenzace → korekce

Příčiny

- **Respirační**
  - abnormální proces vedoucí ke změně pH v důsledku primární změny **pCO₂**
    - acidóza
    - alkalóza
  - pufrování
    - především intracelulární proteiny
  - kompenzace
    - hyperventilace
      - ☛ zpravidla omezená, byla příčinou poruchy
    - renální
- **Metabolické**
  - abnormální proces vedoucí ke změně pH v důsledku primární změny **[HCO₃⁻]**
    - acidóza
    - alkalóza
  - pufrování
    - především bikarbonátový systém
  - kompenzace
    - hyperventilace
    - renální

Respirační acidóza

- **↓pH** v důsledku **↑PaCO₂** > 40 mmHg = hyperkapnie
  - akutní (↓pH)
  - chronická (↓pH nebo normální pH)
    - renální kompenzace - retence HCO₃⁻ (3 - 4 dny)
- **příčiny:**
  - pokles alveolární ventilace
  - (zvýš. koncentrace CO₂ ve vdechovaném vzduchu)
  - (zvýšená produkce CO₂)

$$paCO_2 = VCO_2 / VA$$

Respirační acidóza

- **naprostá většina případů RA je důsledkem poklesu alveolární ventilace !!!!**
  - porucha se může vyskytnout na jakémkoliv úrovni kontrolního mechanismu respirace

Vzrůst arteriálního pCO₂ je normálně velmi silným stimulem ventilace takže respirační acidóza se v případě, že regulace není porušena, rychle upraví kompenzatorní hyperventilací

- stupeň hypoxémie koresponduje s mírou alveolární hypoventilace
  - zvýšení %O₂ ve vdechovaném vzduchu upraví pouze "čistou hypoventilací" !!!

Nedostatečná alveolární ventilace

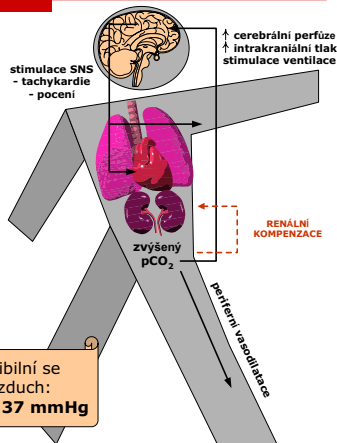
- Centrální (CNS) příčiny
  - deprese resp. centra opiáty, sedativy, anestetiky
  - CNS trauma, infarkt, hemoragie nebo tumor
  - hypoventilace při obesitě (Pickwickův syndrom)
  - cervikální trauma nebo léza C4 a výše
  - poliomyelitis
  - tetanus
  - srdeční zástava s cerebrální hypoxií
- Plicní onemocnění a hrudní defekty
  - akutní COPD
  - trauma hrudníku - kontuze, hemothorax
  - pneumothorax
  - diafragmatická paralýza
  - plicní edém
  - adult respiratory distress syndrom
  - restrikční choroba plic
  - aspirace
- Nervové a muskulární poruchy
  - Guillain-Barre syndrom
  - myasthenia gravis
  - myorelaxanci
  - toxiny (organofosfáty, hadí jed)
  - myopatie
- Nemoci dýchacích cest
  - laryngospasmus
  - bronchospasmus / astma
- Zevní faktory
  - nedostatečná mechanická ventilace

Respirační acidóza – vzácnější příčiny

- nadprodukce CO₂ u hyperkatabolických stavů
  - maligní hypertermie
  - sepse
- zvýšený přívod CO₂
  - opak. vdechování vydechovaného vzduchu obsahujícího CO₂
  - více CO₂ ve vdechovaném vzduchu
  - insuflace CO₂ do dutin (např. laparoskopické výkony)

Metabolické důsledky hyperkapnie

- CO₂ pohotově proniká plazm. membránou
  - útlum intracelulárního metabolismu
- extrémně vysoká hyperkapnie:
  - anestetický efekt (pCO₂ > 100 mmHg)
- příznaky z hypoxemie

Arteriální pCO₂ > 90 mmHg není kompatibilní se životem u pacienta dýchajícího okolní vzduch:
 $pAO_2 = [0.21 \times (760 - 47)] - 90/0.8 = 37 \text{ mmHg}$

Respirační acidóza - kompenzace

- Akutní – především pufováním!
  - cca 99% pufování intracelulárně
    - proteiny (vč. hemoglobinu) a fosfáty jsou nejdůležitější pro CO₂ ale jejich koncentrace je nízká v poměru k množství CO₂ které je potřeba pufovat
  - bikarbonátový systém nemůže pufovat "sám sebe" u RA
- Chronická - renální kompenzace
  - ↑ retence HCO₃, maximum za 3 až 4 dny
  - ↑ pCO₂ → ↑ pCO₂ v prox. a dist. tubulu → ↑ H⁺ sekrece do lumen:
    - ↑ HCO₃ produkce (tj. plazma [HCO₃] vzroste)
    - ↑ Na⁺ reabsorpce výměnou za H⁺
    - ↑ NH₄⁺ produkce a sekrece k "pufování" H⁺ v tubulárním lumen, regenerace HCO₃
- Efektivita kompenzatorní hyperventilací zpravidla omezena

Resp. acidóza - korekce (tj. terapie)

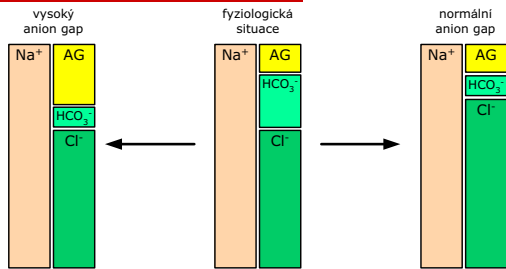
- pCO₂ se po obnovení dostatečné alveolární ventilace rychle normalizuje
  - léčba základné příčiny pokud možno
- rychlý pokles pCO₂ (zejm. u chron. RA) může vést k:
  - těžké hypotenzi
  - "post-hyperkapnické alkalóze"

Metabolická acidóza

- ↓pH v důsledku ↓HCO₃⁻
- patofyziologicky:
  - ↑ fixních [H⁺] = vysoký anion gap
  - absolutní ztráta nebo ↓ reabsorpce HCO₃⁻ = normální anion gap

$$AG = [Na^+] - [Cl^-] - [HCO_3^-]$$

Metabolická acidóza – klasifikace

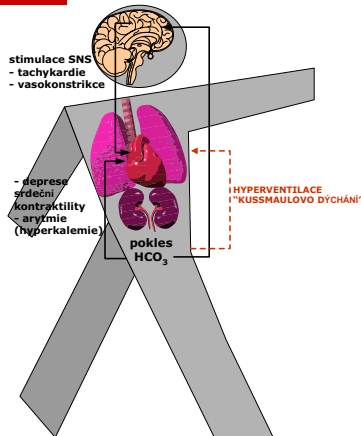
- ketoacidóza
- laktátová acidóza
- renální selhání
- toxiny
- renální tubulární acidóza
- ztráta HCO_3 v GIT

Etiologie metabolické acidózy

- Vysoký AG
  - ketoacidóza
    - diabetes
    - alkoholismus
    - hladovění
  - laktátová acidóza
    - typ A – porucha perfuze
    - typ B – terapie diabetu biguanidy
  - renální selhání
    - akutní
    - chronické = urémie
  - intoxikace
    - ethylenglykol
    - methanol
    - salicyláty
- Normální AG (hyperchloremická)
  - renální
    - renální tubulární acidóza
  - GIT
    - průjem
    - enterostomie
    - drenáž pankreatické štávy nebo žluče
    - fistula tenk. střeva

MA – metabolické důsledky

- respirační
  - hyperventilace
  - posun disociační křivky hemoglobinu
- kardiovaskulární
- další
  - zvýšená kostní resorpce (pouze u chronické acidózy)
  - únik K^+ z buňek → hyperkalemie

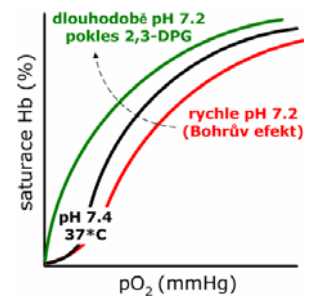

Některé efekty MA jsou protichůdné

- kardiovaskulární systém
  - při $\text{pH} > 7.2$ převažuje efekt stimulace SNS (katecholaminů)
  - při $\text{pH} < 7.2$
    - přímý inhibiční vliv $[\text{H}^+]$ na kontraktilitu
    - vasodilatační efekt $[\text{H}^+]$

- disociační křivka Hb

- kalemie je výslednicí
  - K^+/H^+ výměny v rámci ABR
  - výše glomerulární filtrace
    - např. renální selhání
  - osmotické diurézy
    - např. ketoacidóza

Běžné typy MA - ketoacidóza

- základní poruchy
  - zvýšená lipolýza v tukové tkáni – mobilizace MK
  - zvýšená produkce ketolátů z acetyl CoA (lipolýza TG) v játrech (β -hydroxybutyrát, acetoacetát, aceton)
    - jejich vzájemný poměr závisí na poměru NADH/NAD^+
- regulačně je to důsledek
  - ↓ inzulín/glukagon
  - ↑ katecholaminy, ↑ glukokortikoidy
- (1) Diabetická
  - hyperglykemie + precipitující faktory (stress, infekce)
    - lipolýza (inzulín, katecholaminy) – MK – dysregulace metabolismu MK v játrech (inzulín, glukagon) – oxidace MK – ↑ acetyl CoA – ketogeneze
  - klin. projevy jsou důsledkem hyperglykemie a ketoacidózy
- (2) Alkoholická
  - typicky chron. alkoholik několik dní po posledním excessu, hladovějící
    - metabolizace etanolu na acetaldehyd a acetyl spotřebává NAD^+
    - inhibice glukoneogeneze, favorizuje ketogenezu
- (3) Hladovění

Běžné typy MA - laktátová acidóza

- za normálních okolností veškerý laktát recykluje !!
  - pyruvát - kompletní oxidace
  - glukoneogeneze (60% játra, 30% ledvina)
  - renální práh (5mmol/l) za norm. okolností zajišťuje kompletní reabsorpci
- laktátová acidóza
  - zvýšená produkce
    - fyzická námaha, křečové stavy
      - jaterní metabolismus je tak efektivní, že tyto stavy samy o sobě nevedou k déleodobější acidóze
  - porucha metabolizace laktátu
    - typ A = hypoxická
      - šok (hypovolemický, distribuční, kardiogenní), hypotenze, anemie, srd. selhání, jaterní selhání, malignity, ... nejčastěji kombinace !!!
    - typ B = inhibice kompl. metabolismu
      - nejj. léky – biguanidy (inhibice ox. fosforylace v mitochondriích)